

دستورالعمل تدوین برنامه جامع (Master Plan) تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی دانشگاه تهران

مقدمه

برنامه جامع تحقیقات، حوزه علائق و خط مشی فعالیت های علمی - تحقیقاتی اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی را با رویکردی استراتژیک مشخص می کند. هدف از تهیه و تدوین برنامه جامع تحقیقات در گروه های آموزشی، تلاش برای انسجام بخشی در فعالیت های پژوهشی، هدفمند کردن پژوهش و ارتقا کمی و کیفی فعالیت های تحقیقاتی در بین اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه های آموزشی است. با تدوین برنامه جامع تحقیقات کلیه طرح های تحقیقاتی و پایان نامه ها و رساله های دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی که در گروه تعریف می شوند باید در راستای اهداف کلی بیان شده در برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه قرار داشته باشند. علاوه بر این برنامه های جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی، یک بانک اطلاعاتی از حوزه ها و زمینه های تحقیقاتی و مزیت های نسبی پژوهشی دانشگاه را تشکیل می دهد که از این اطلاعات در برنامه ریزی های کلان دانشگاه و همکاری های پژوهشی با دستگاه های اجرایی، سازمان های دولتی و مراکز خصوصی استفاده می شود.

در تدوین برنامه جامع تحقیقات باید از تمام توانایی های موجود و بالقوه و امکانات نرم افزاری و سخت افزاری گروه آموزشی استفاده شود. پس از تدوین و تصویب برنامه جامع تحقیقات حوزه فعالیت های علمی - پژوهشی اعضای هیئت علمی در راستای اهداف تعیین شده در برنامه جامع تحقیقات به عنوان رکن اصلی جهت دهنده تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی قرار می گیرد. اعضای هیئت علمی موظف اند با توجه به زمینه تخصصی و علائق تحقیقاتی خود منفرداً یا مشترکاً برنامه جامع تحقیقات خود را تدوین و ارائه نمایند. آن دسته از اعضای هیئت علمی که با توجه به همگرایی تخصص های خود برنامه جامع تحقیقات مشترک تعریف و تدوین می نمایند، با توجه به اهمیت فعالیت های گروهی، به صورت مضاعف از حمایت های پیش بینی شده بهره مند می شوند. سیاست های حمایتی و تشویقی دانشگاه از برنامه های جامع تحقیقات متعاقباً توسط حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه اعلام می شود. ضمناً باید توجه شود که پس از تعریف و تدوین برنامه های جامع تحقیقات، متعاقباً آمایش رشته های آموزشی دوره های تحصیلی مختلف دایر در گروه با توجه به برنامه های جامع تحقیقات گروه آموزشی انجام خواهد شد.

الف- اهداف

- ۱- انجام تحقیقات هدفمند در راستای چشم‌انداز توسعه علمی کشور با تاکید بر نوآوری، فناوری، کارآفرینی و انجام پژوهشهای محصول محور
- ۲- هدایت پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی به منظور رفع نیازها و اولویت‌های اصلی پژوهشی کشور
- ۳- فراهم نمودن زمینه‌های انجام تحقیقات گروهی در دانشگاه
- ۴- دستیابی به بانک اطلاعات مدون زمینه‌های تحقیقاتی به منظور تسهیل در برنامه‌ریزی کلان دانشگاه جهت همکاری مشترک با دستگاه‌ها و سازمان‌ها

ب- اصولی که در تهیه و تدوین برنامه جامع تحقیقات باید مورد توجه قرار گیرد:

۱- تکیه کردن بر نقاط قوت اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروههای آموزشی باید به نقاط قوت و امکانات در اختیار اعضای هیئت علمی و گروه توجه ویژه شود. به بیان دیگر برنامه جامع تحقیقات باید در راستای استفاده حداکثر از توانایی‌ها و امکانات اعضای هیئت علمی و گروه تعریف گردد تا از تعریف و اجرای طرح‌های تحقیقاتی متنوع در زمینه‌های متفاوت اجتناب گردد. البته نباید از نظر دور داشت که تا جای ممکن در تعریف برنامه جامع تحقیقات به علائق تحقیقاتی شخصی (Field of interest) اعضای هیئت علمی توجه گردد و تا حد امکان برنامه‌های جامع تحقیقات در گروه بر اساس نقاط مشترک این علائق تدوین شود.

۲- توجه به نتایج بلند مدت در تدوین برنامه جامع تحقیقات با توجه به ماهیت برنامه جامع تحقیقات، رسیدن به اهداف بلند مدت مورد نظر می‌باشد و در ذیل برنامه جامع تحقیقات، طرح‌های تحقیقاتی با اهداف کوتاه و میان مدت تعریف خواهد شد. حداقل دوره زمانی اجرای برنامه جامع تحقیقات باید دوره‌های ۵ ساله در نظر گرفته شود. در عین حال امکان تجدید نظر در برنامه جامع تحقیقات در طول زمان اجرای برنامه وجود دارد. بدین ترتیب در میانه اجرای برنامه جامع تحقیقات می‌توان تغییراتی را با توجه به تغییر ظرفیت‌های علمی اعضای هیئت علمی و گروه (از نظر نرم افزاری و سخت افزاری) و تغییرات بازار کار (تغییر نیازهای جامعه) اعمال نمود.

۳- توسعه نیروی انسانی و امکانات موجود گروه در جهت اهداف برنامه جامع تحقیقات اگرچه در تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه باید به امکانات موجود توجه داشت، ولی خاطر نشان می‌گردد که با تعریف برنامه‌های جامع تحقیقات و هدایت طرح‌های تحقیقاتی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه در جهت اهداف آن، باید به صورتی برنامه‌ریزی شود که امکانات

نرم افزاری (جذب اعضای هیئت علمی جدید و پذیرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی) و سخت افزاری (تجهیزات و امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی) گروههای آموزشی نیز در همان جهت گسترش یابد.

۴- رابطه برنامه های جامع تحقیقات با بخش های صنعت، کشاورزی و خدمات جامعه

یکی از اهداف اصلی در تعریف تمام برنامه ها و طرح های کلان، حل مشکلات و برطرف کردن نیازهای جامعه و کشور است. تبدیل طرح های تحقیقاتی کلان به نتایج قابل استفاده در کشور که منتج به حصول درآمد، تولید فناوری یا گسترش دانش می گردد یکی از موارد با اهمیت در تعریف برنامه های جامع تحقیقات به حساب می آید. در واقع یک برنامه جامع تحقیقات باید به صورت عملی با نیازهای جامعه همسو بوده و نتایج آن بطور ملموس در جهت رفع مشکلات موجود جامعه باشد. نباید از نظر دور داشت که یکی از اولویت ها در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه باید توجه به فناوری های نوین باشد.

۵- ایجاد زمینه همکاری های بین گروهی و بین رشته ای

استوار بودن برنامه جامع تحقیقات بر پایه همکاری های متقابل داخل گروهی و بین گروههای آموزشی در داخل دانشگاه و یا خارج از دانشگاه می تواند زمینه ساز انجام طرح های تحقیقاتی مشترک و همچنین ایجاد بستر انجام تحقیقات بین رشته ای باشد. در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات باید به این نکته توجه نمود که در بسیاری از موارد رسیدن به نتایج مطلوب و قابل استفاده، جز با به کارگیری بخش های مختلف حاصل نمی گردد. به بیان دیگر تنها با تلفیق بخش های گوناگون در داخل و یا خارج از دانشگاه می توان به نتایج قابل استفاده به دنبال اجرای یک طرح کلان دست یافت. بدین منظور در زمان تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه باید پیش بینی های لازم در خصوص این نوع همکاری ها در نظر گرفته شود.

ج- ارکان مهم در تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی

۱- تعریف اهداف و رسالت های گروه آموزشی (تعریف مفهومی از گروه)

هر گروه آموزشی متشکل از اعضای هیئت علمی با تخصص های همسو و دارای اهداف مشترک آموزشی و پژوهشی است. در این بخش ضمن تبیین هدف از تشکیل گروه، رسالت هایی که بر عهده هر عضو هیئت علمی و گروه می باشد باز تعریف می شود.

۲- عنوان برنامه

عنوان باید به طور جامع و واضح اما خلاصه بیانگر هدف اصلی و راهبردی طرح هادی باشد. باید توجه داشت که عنوان نباید آنقدر کلی باشد که نتوان با آن، نتایج حاصل از اجرای برنامه را پیش بینی کرد.

۳- هدف یا اهداف برنامه

در این مورد می‌توان به تعریف یک یا چند هدف کلی پرداخت و سپس به صورت تخصصی تر اهداف جزئی را بیان نمود.

۴- محورهای اصلی پژوهشی مورد علاقه و ارتباط آن با برنامه جامع تحقیقات

در این بخش می‌توان به تخصص‌هایی که در راستای اجرای برنامه جامع تحقیقات فعالیت خواهند داشت، اشاره کرد و نقش هر یک را در پیشبرد اهداف کلی برنامه بیان داشت. در واقع می‌توان در این قسمت ساختار اجرایی برنامه را به صورت یک چارت معرفی و نقش هر یک از اجزای دخیل در برنامه را برای اجرای بخشهای مختلف برنامه مشخص نمود. در این بخش باید به صورت مستدل تطابق طرح با توانایی‌های اعضای هیات علمی و همچنین دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه بیان شود.

۵- تدوین برنامه جامع تحقیقات متناسب با اسناد بالادستی

در تعریف و تدوین برنامه‌های جامع تحقیقات باید توجه داشت که این برنامه‌ها باید با سیاست‌های پژوهشی کلان دانشگاه و کشور هم‌خوانی داشته باشد. در واقع در هنگام تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه‌ها باید به اسناد بالادستی در زمینه علم و فناوری کشور توجه داشت و برنامه‌های جامع تحقیقات را همسو با آنها تعریف و تدوین نمود.

۶- تعیین دستاوردهای مورد انتظار برنامه جامع تحقیقات و ارتباط آن با نیازهای بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات جامعه

در تعریف دستاوردهای مورد انتظار می‌توان به تحقق اهداف کلی اشاره کرد یا با بیان زیر مجموعه‌های برنامه جامع تحقیقات بطور ریزتر به دستاوردهای مورد انتظار اشاره نمود. دستاوردهای مورد انتظار باید بطور واضح و مشخص بیان‌کننده نتایج اجرای برنامه محقق باشد. در این بخش باید به صورت مستدل به کاربردی بودن طرح و تطابق آن با نیازهای جامعه اشاره کرد و بیان داشت که اجرای برنامه هادی چه فواید مادی و معنوی را برای جامعه و کشور به دنبال خواهد داشت.

د- فرایند تدوین، تصویب و اجرای برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی

۱- تعریف، تدوین و تصویب برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی برنامه جامع تحقیقات باید توسط اعضای هیئت علمی گروه تعریف و تدوین شوند و تصویب برنامه‌های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی/تحصیلات تکمیلی گروه الزامی است.

۲- تصویب برنامه های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی پردیس/ دانشکده مستقل/ موسسه پس از تصویب برنامه های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی/تحصیلات تکمیلی گروه های آموزشی، تصویب نهایی آن بر عهده شورای پژوهشی پردیس/دانشکده مستقل/موسسه می باشد که پس از تصویب در شورای پژوهشی پردیس/دانشکده مستقل/موسسه توسط معاون پژوهشی پردیس/دانشکده مستقل/موسسه برای اجرا به مدیر گروه ابلاغ و نسخه ای از آن به معاونت پژوهشی دانشگاه ارسال می شود.

۳- مسؤل اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی

مدیران گروه های آموزشی مسؤل اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه ها می باشند. مدیران گروه های آموزشی موظفند پس از ابلاغ برنامه های جامع تحقیقات گروه نسبت به اجرای دقیق آن در فعالیت های پژوهشی اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه اقدام نمایند.

۴- نظارت بر حسن اجرای برنامه های جامع تحقیقات در پردیس/دانشکده مستقل/موسسه

معاون پژوهشی پردیس/دانشکده مستقل/موسسه مسؤل نظارت بر حسن اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی هر پردیس/دانشکده مستقل/موسسه می باشد. معاونت های پژوهشی پردیس/دانشکده مستقل/موسسه موظف اند هر ساله گزارشی را از روند اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی و تطابق فعالیت های پژوهشی اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی با برنامه های جامع تحقیقات به معاونت پژوهشی دانشگاه ارسال نمایند.

سیاست های حمایتی و تشویقی دانشگاه از برنامه های جامع تحقیقات به صورت سالانه توسط معاونت پژوهشی و با هماهنگی معاونت برنامه ریزی و فناوری اطلاعات دانشگاه تهیه و ابلاغ خواهد شد.

این دستورالعمل با استناد به بند ۲ صورتجلسه مورخ ۱۳۸۹/۵/۱۸ هیئت منتخب دانشگاه به تصویب رسیده و از آن پس لازم الاجرا خواهد بود.